

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

Αρχαία Θεωρητικής Κατεύθυνσης

27-5-2013

A1. Επειδή βλέπουμε ότι κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας και ότι κάθε κοινωνία έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού (γιατί όλοι κάνουν τα πάντα για χάρη αυτού που θεωρούν ότι είναι καλό), είναι φανερό ότι όλες (οι κοινωνίες) επιδιώκουν κάποιο αγαθό, και κυρίως η ανώτερη από όλες και η οποία κλείνει μέσα της όλες τις άλλες (επιδιώκει) και το ανώτερο από όλα (τα αγαθά). Αυτή λοιπόν είναι η λεγόμενη πόλη και η κοινωνία η πολιτική.

Επειδή όμως η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλον, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης γιατί η πόλη είναι κάποιο σύνολο πολιτών. Επομένως πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης.

Γιατί και για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης πολλές φορές διατυπώνονται διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες· δεν υπάρχει δηλαδή μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης γιατί κάποιος που είναι πολίτης σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα πολλές φορές δεν είναι πολίτης σ' ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

B1. Στην 11^η ενότητα ο Αριστοτέλης επιχειρεί να δώσει τον πρώτο ορισμό της έννοιας πόλης στα Πολιτικά. Χρησιμοποιεί παραγωγικό συλλογισμό για να αποδείξει ότι η «πόλις» είναι μια μορφή κοινωνικής συνύπαρξης που αποβλέπει σ' ένα αγαθό. Άλλωστε, ο Αριστοτέλης συνήθιζε να αρχίζει την έκθεση του με μια γενική πρόταση και να προχωρεί ύστερα στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων. Κατά βάθος πίστευε ότι είναι κατά φύσιν να αναφερόμαστε πρώτα στα κοινά, στα γενικά θέματα και ύστερα να περνούμε στα ειδικά, στα επιμέρους ζητήματα. Ο συλλογισμός του έχει ως εξής:

πρώτη προκείμενη: η πόλη - κράτος είναι μια κοινωνία – μορφή κοινωνικής συνύπαρξης («πᾶσαν πόλιν ὁρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν»)

δεύτερη προκείμενη: κάθε κοινωνία – μορφή κοινωνικής συνύπαρξης αποβλέπει σ' ένα αγαθό («πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν»)

Συμπέρασμα: όλες οι κοινωνίες αποβλέπουν σε κάποιο αγαθό και η κυριότερη απ' όλες τις κοινωνίες αποβλέπει στο ανώτερο απ' όλα τα

αγαθά («πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται») και («τοῦ κυριωτάτου πάντων»). Το δεύτερο μέρος του συμπεράσματος, ότι η πόλη – κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνίας που αποβλέπει στο ανώτερο απ' όλα τα αγαθά συνάγεται από ένα δεύτερο παραγωγικό συλλογισμό που υπονοείται.

Ο συλλογισμός αυτός έχει ως εξής:

πρώτη προκείμενη: κάθε κοινωνία αποβλέπει σ' ένα αγαθό.

δεύτερη προκείμενη: η πόλη - κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης γιατί εμπεριέχει όλες τις άλλες μορφές κοινωνίας («ή πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»)

Συμπέρασμα: η πόλη - κράτος αποβλέπει στο ανώτερο απ' όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»).

Ο Αριστοτέλης επεδίωξε να δώσει το χαρακτήρα της αντικειμενικότητας σε όσα λέει. Για να επιτύχει την επιδίωξή του αυτή χρησιμοποιεί το ρήμα «ὀρῶμεν» για να φανεί ότι, όσα λέει είναι στοιχεία αντιληπτά από τον άνθρωπο καθώς στηρίζονται στην αντικειμενική πραγματικότητα και εμπειρία. Μάλιστα, χρησιμοποίησε το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, ώστε να σχηματιστεί η εντύπωση ότι αυτά που λέει είναι κοινώς αποδεκτά. Έτσι, αποδεικνύεται ότι ήταν εμπειρικός (θετικός) φιλόσοφος.

Επίσης, γίνεται αντιληπτό από το συλλογισμό ότι η εξήγηση για την σύσταση της πόλης είναι τελεολογική, καθώς επαναλαμβάνεται μέσα στο κείμενο η λέξη «αγαθό», εννοώντας το σκοπό ύπαρξης των κοινωνιών. Σύμφωνα με την τελεολογική αντίληψη του φιλοσόφου καθετί έχει δημιουργηθεί για να επιτελέσει ένα σκοπό («τέλος») και να φτάσει στη τελείωση, την ολοκλήρωσή του. Έτσι, και η πολιτική κοινωνία, όπως και κάθε κοινωνική ομάδα, συστάθηκε και υπάρχει για να επιτύχει ένα σκοπό. Ο σκοπός, μάλιστα, της πολιτικής κοινωνίας είναι ο ανώτερος, η ευδαιμονία όλων των πολιτών της μέσω της αυτάρκειας.

B2. Ο Αριστοτέλης στην πολιτική φιλοσοφία του, εξετάζοντας την πολιτεία (το πολίτευμα), εξετάζει την πόλη στο σύνολό της, γιατί η πολιτεία δεν είναι δυνατόν να νοηθεί ανεξάρτητα από την πόλη. Στην πολιτική ανήκει κάθε τι που αφορά την πόλη, δηλαδή μια κοινωνία ανθρώπων και αυτό τον οδηγεί στο να αναλύσει την έννοια του πολίτη. Αξιοποιεί την αναλυτική επιστημονική μέθοδο προσπαθώντας να προσδιορίσει τα συστατικά στοιχεία μιας ευρύτερης έννοιας, προκειμένου να καταλήξει με μεγαλύτερη βεβαιότητα στον ορισμό της.

Ως εκ τούτου, καθίσταται αναγκαία η προσέγγιση του όρου «πολίτης» καθώς η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, είναι δηλαδή μια σύνθετη οντότητα η οποία ως «όλον» αποτελείται από πολλά μικρότερα τμήματα «μόρια». Η πόλη ως συνκείμενο ον είναι άθροισμα πολλών μικρότερων μερών, που δεν είναι άλλοι από τους πολίτες και έχουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση πολιτικής τάξης («Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συνκειμένων... ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον»).

Επιπλέον, η αμφισβήτηση της έννοιας του πολίτη και η ύπαρξη πολλών διαφορετικών απόψεων σχετικά με το ρόλο του επιβάλουν στο φιλόσοφο τη διαλε-

ύκανση του περιεχομένου της έννοιας αυτής. Η έννοια του πολίτη είναι κατά τον Αριστοτέλη διαφορετική σε κάθε πολίτευμα. Στη δημοκρατία ο πολίτης είναι ιδιαίτερα σημαντικό και αναγκαίο πρόσωπο για τον πολιτικό βίο και την άσκηση του πολιτεύματος, στα άλλα όμως πολιτεύματα ενδέχεται να είναι λιγότερο αναγκαίο. Η δημοκρατία στηρίζεται στη λαϊκή έκφραση και στο λαό από τον οποίο πηγάζει κάθε εξουσία. Αυτή κατοχυρώνει ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, καλλιεργεί το σεβασμό και την αξιοπρέπεια του πολίτη. Αντίθετα, πολιτεύματα ολιγαρχικά και τυραννικά αφαιρούν τις εξουσίες από το λαό, περιορίζοντας δικαιώματα και ελευθερίες του και παραγκωνίζοντάς τον από το πολιτικό σκηνικό («Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται... οὐκ ἔστι πολίτης.»). Επειδή υπάρχουν διαφορετικά πολιτεύματα με διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, ο πολίτης ορίζεται ανάλογα με τα διαφορετικά γνωρίσματα του πολιτεύματος της πόλης του.

Γίνεται φανερό κατά συνέπεια η άρρηκτη σχέση του πολίτη με την πολιτική κοινωνία της οποίας είναι μέρος, καθώς σύμφωνα με το φιλόσοφο ο πολίτης συμμετέχει στη βουλευτική και δικαστική εξουσία («ὧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν... ταύτης τῆς πόλεως», δηλαδή συμμετέχει στην απονομή της δικαιοσύνης στα δικαστήρια ενόρκων και στην Εκκλησία του Δήμου και τη Βουλή των Πεντακοσίων), απολαμβάνοντας πλήρη πολιτικά δικαιώματα που του παρέχει η πόλη. Παράλληλα η πόλη είναι η ενιαία ολότητα, που με απαραίτητη προϋπόθεση την ύπαρξη και τη συνεισφορά των πολιτών, επιδιώκει την ευημερία του συνόλου, έννοια συνώνυμη της αυτάρκειας «εὖ ζῆν», η οποία εξασφαλίζεται από τη συνειδητή και συλλογική πολιτική δράση των πολιτών. Οι άνθρωποι, ως άτομα και σύνολα, επειδή είναι ελλιπή όντα είναι δυνατόν να είναι ευτυχείς, μόνο αν είναι σε θέση να έχουν επάρκεια, την οποία εξασφαλίζουν μέσα στην πόλη και από την πόλη. Η πόλη, επομένως, είναι το σύνολο πολιτών με τέτοια χαρακτηριστικά γνωρίσματα και ιδιότητες, που είναι σε θέση αν επιτύχει την αυτάρκεια και την πρόοδο της πολιτικής κοινωνίας με απώτερο στόχο την ευδαιμονία («πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων... ὥς ἀπλῶς εἰπεῖν»).

B3. Με τον όρο κοινωνία ο Αριστοτέλης εννοεί κάθε ομάδα ανθρώπων που συνυπάρχουν και συνεργάζονται αποβλέποντας στην επίτευξη ενός κοινού σκοπού, ενός επιμέρους συμφέροντος (ἀγαθοῦ τινός ἕνεκεν συνεστηκυῖαν). Οι επιμέρους αυτές κοινωνίες αποτελούν μόρια της πολιτικής κοινωνίας, εμπεριέχονται δηλαδή σ'αυτή (ἡ πασῶν κυριωτάτη... τὰς ἄλλας) και τις τοποθετεί σε υποδεέστερη από αυτή θέση, αφού η πολιτική κοινωνία δεν στοχεύει στο ειδικό συμφέρον, αλλά σ'ένα ανώτερο αγαθό (κυριωτάτου πάντων), δηλαδή στην ευδαιμονία του συνόλου των πολιτών.

Σύμφωνα με την αριστοτελική διδασκαλία η πόλη-κράτος είναι μια από τις κοινωνικές οντότητες των ανθρώπων. Η πρώτη ήταν η οικογένεια (οἰκία) ,το αποτέλεσμα του φυσικού «συνδυασμού» ἄρρενος και θήλεος. Σκοπός της ήταν η ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών των ανθρώπων. Η δεύτερη ήταν το χωριό (η κώμη), η κοινωνία που σχηματίστηκε από πλείονας οἰκίας για την ικανοποίηση αναγκών ανώτερων από τις καθημερινές ανάγκες του ανθρώπου. Τέτοιες ήταν , βέβαια, οι πνευματικότερες ανάγκες του, π.χ. η ανάγκη για λατρεία του θείου ή για απόδοση της δικαιοσύνης. Η οικογένεια δεν μπορούσε να έχει ούτε τυπικό λατρείας, λατρευτικές δηλαδή ιεροτελεστίες, ούτε μηχανισμό απόδοσης δικαιοσύνης. Η τρίτη κοινωνική οντότητα ήταν η πόλις.

Η ειδοποιός διαφορά της πόλης – κράτους σε σχέση με τις άλλες μορφές κοινωνικής συμβίωσης είναι η επίτευξη της ευδαιμονίας των πολιτών μέσω της αυτάρκειας, γι' αυτό και είναι και η τέλεια κοινωνία, όπως επισημαίνεται και στο μεταφρασμένο κείμενο.

Μέσα στη λέξη «τέλεια» ο αρχαίος Έλληνας άκουγε καθαρά τη λέξη τέλος, μια λέξη που δήλωνε τον σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το καθετί, τον προορισμό του. Είναι φανερό ότι με αυτή τη σημασία η λέξη δεν δήλωνε ό, τι η δική μας λέξη τέλος. Ίσα ίσα δήλωνε τη στιγμή της τελείωσης, της ακμής, της ολοκλήρωσης. Στην συγκεκριμένη, λοιπόν, περίπτωση του κειμένου μας το επίθετο τέλεια λέγεται σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου που παρακολουθούμε (οικία-κώμη-πόλις). Με το νόημα αυτό η στιγμή της ολοκλήρωσης δηλώνει και το τέλος της εξέλιξης, η οποία όμως δεν οδηγεί σε μια τελική φθορά, αλλά σε μια τελική ολοκλήρωση.

Η πόλη – κράτος πετυχαίνει τελικά την ύψιστη αυτάρκεια, δε διασφαλίζει απλώς τη ζωή αλλά την καλή ζωή, δηλαδή την ευδαιμονία του συνόλου. Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης μας είτε καθαρά τι εννοεί με αυτή τη λέξη. Χρησιμοποιούμε είτε, αυτή τη λέξη όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλει αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή άξια να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο. Στο δικό μας χωρίο η πόλις χαρακτηρίζεται τέλεια, ακριβώς γιατί τίποτε άλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτήν ο πολίτης, αφού η πόλις είναι αυτάρκης, μπορεί δηλαδή και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το εὖ ζῆν, η ευδαιμονία. Μια πόλις λοιπόν είναι αυτάρκης αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα υλικά αγαθά και τη βοηθεί στην εμπορική της ανάπτυξη, αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες και να διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και, προπάντων, απονομής της δικαιοσύνης, επομένως αν είναι ανεξάρτητη ή, με άλλα λόγια, αν δεν χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές και ηθικές – πνευματικές-κοινωνικές ανάγκες της.

Κατά τον Αριστοτέλη η πόλη –κράτος υπάρχει εκ φύσεως και χρησιμοποιεί στο μεταφρασμένο κείμενο 2 συλλογισμούς για να αποδείξει αυτή του τη θέση.

1^{ος} συλλογισμός:

1^η προκειμένη: οι πρώτες κοινωνικές οντότητες(οικογένεια και χωριό) υπάρχουν εκ φύσεως.

2^η προκειμένη: η πόλη είναι ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων.

Συμπέρασμα: Άρα, η πόλη υπάρχει εκ φύσεως.

2^{ος} συλλογισμός:

1^η προκειμένη: η φύση ενός πράγματος είναι η ολοκλήρωση του.

2^η προκειμένη: η πόλη είναι ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων (της οικογένειας και του χωριού)

Συμπέρασμα: Άρα, η πόλη υπάρχει εκ φύσεως.

Αξίζει να προσέξουμε ότι ο πρώτος συλλογισμός του Αριστοτέλη έχει διατυπωθεί με ανεστραμμένη τη σειρά των προκειμένων προτάσεων και του συμ-

περάσματος. Πρώτα διατυπώνεται το συμπέρασμα (η πόλη είναι κάτι που ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως) και μετά δίνονται οι προκείμενες προτάσεις, που αιτιολογούν το συμπέρασμα. Ίσως ο Αριστοτέλης επιλέγει τη διατύπωση αυτή, για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των ακροατών του εκφράζοντας πρώτα την άποψη του και στη συνέχεια την τεκμηριώνει.

B4. Σχολικό βιβλίο σελ. 179 «Η αρχαία ελληνική αυτή λέξη δεν είχε τη σημασία που είχε η δική μας λέξη « πόλη»... έξω από την πόλιν.»

B5. ενόραση → όρῶμεν
 σύσταση → συνεστηκυῖαν
 κατάσχεση → περιέχουσα
 σύγκλητος → καλεῖν
 κειμήλιο → συγκειμένων
 σκόπιμος → σκεπτέον
 άρχοντας → ὀλιγαρχία
 άφαντος → φανερόν
 ρητό → λέγομεν
 άφιξη → ίκανον

Γ1. Τίποτα λοιπόν δεν καταγγέλλεται και από κάποιους μετοίκους και ακολούθους σχετικά με τις Ερμές κεφαλές, όμως (καταγγέλλονται) και κάποιες καταστροφές άλλων αγαλμάτων που είχαν γίνει πρωτύτερα από πιο νέους μέσα στο παιχνίδι και το κρασί, και συνάμα ότι γίνονται τα μυστήρια στα σπίτια για εξύβριση· γι' αυτά και κατηγορήσαν τον Αλκιβιάδη. Και επειδή πίστευαν αυτά αυτοί που ήταν πάρα πολύ δυσαρεστημένοι με τον Αλκιβιάδη, αφού ήταν εμπόδιο σ' αυτούς στο να μην πάρουν την αρχηγία του λαού με σιγουριά και επειδή νόμισαν ότι, αν αυτόν απομακρύνουν, θα μπορούσαν να είναι πρώτοι, μεγαλοποιούσαν (το γεγονός) και φώναζαν ότι τάχα για την κατάλυση της δημοκρατίας και τα μυστήρια και η καταστροφή των Ερμών έγινε και τίποτα από αυτά δε συνέβη, επειδή δεν πράχθηκε με τη συμμετοχή εκείνου, προσθέτοντας επιπλέον ως αποδείξεις την υπόλοιπη μη δημοκρατική παράνομη δράση του στις ενασχολήσεις.

Γ2. τινά
 ὕβριν
 οὔσι
 μάλα
 ἐπαιτιῶ
 ὑποληφθεῖσι
 ἐξελῶεν
 βοᾶν
 ἔσται
 πεπράχθω

Γ3. α. *περί τῶν Ἑρμῶν* = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αναφοράς στο μηνύεται

ὑπό νεωτέρων = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο γεγεννημένοι

τὰ μυστήρια = υποκείμενο στο ποιεῖται, αττική σύνταξη

τὸν Ἀλκιβιάδην = αντικείμενο στο ἐπητιῶντο

δήμου = ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο καταλύσει

αὐτοῦ = ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική υποκειμενική στο παρανομίαν.

Γ3. β. Ο υποθετικός λόγος του κειμένου έχει ως εξής:

Υπόθεση → εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν (εἰ + ευκτική του πλαγίου λόγου)

Απόδοση → πρῶτοι ἂν εἶναι (δυνητικό απαρέμφατο)

Ἄρα, πρόκειται για εξαρτημένο υποθετικό λόγο που εκφράζει την απλή σκέψη του λέγοντος.